

Barcelona, 27 juny 1958

Sr. Joan Coromines

Estimat amic:

Em teniu amoïnat amb l'absoluta falta de notícies vostres. Les últimes me les va donar, ja fa més de 2 mesos, en Carles Riba, en relació amb aquella obsessió meva del “català usual” sobretot amb vistes a la viabilitat del teatre i la novel·la de tema modern en el nostre idioma. Em va dir que n'havia parlat amb vós, que tots dos estàveu d'acord —i bàsicament d'acord amb mi— i que us proposàveu anar a una mena de comissió mixta, de filòlegs i novel·listes (i dramaturgs, si se'n troben), per fer les coses amb sentit comú i dins l'ordre establert, vull dir deixant sempre salvada l'autoritat de l'Institut. Jo vaig quedar esperant que me'n diguéssiu alguna cosa. Altres notícies vostres les vaig saber pel diari, que parlava de la vostra expedició toponímica per terres valencianes.

M'urgeix restablir el contacte per dues importants raons:

1. Els novel·listes m'empenyen a tirar endavant. Noel Clarasó, Joan Oliver i Xavier Benguerel em van convocar a una reunió. Tendeixen a prescindir de l'Institut, i això a mi m'alarma per diversos motius que prou comprendreu. L'única manera d'evitar una revolució “al carrer” és fer-la abans “des del Govern”, que és el que jo us vinc suggerint ja de fa temps. Tot novel·lista de tema contemporani, i majorment tot dramaturg, es troba que certes solucions de la gramàtica, si no oficial, oficiosa, de l'Institut resulten absolutament ridícules. Produïxen un efecte pedant dins una obra realista. Per més que jo tracto de calmar-los dient-

los que l'Institut ja hi pensa —concretament vós i en Riba—, la cosa s'hauria de fer de pressa. Estem perdent la batalla de la novel·la (la majoria dels novel·listes catalans actuals publiquen en castellà), i un dels motius, no el principal però sí important, n'és aquesta qüestió de la fossilització del llenguatge escrit.

2. Els diversos editors a qui, per encàrrec vostre, vaig parlar del vostre diccionari etimològic abreujat, i molt singularment Ariel, estan estranyadíssims de no saber res de vós.

Suposo que engrescat amb la toponímia aneu errant per les muntanyes i heu oblidat completament la “terra baixa”, però compadiu-vos dels que hi vivim i ens hem d'encarar amb els seus problemes.

Us envio aquesta carta a casa vostra, suposant que un moment o altre hi deveu passar i la trobareu. Mentrestant he anat posant en net la meva darrera campanya toponímica, prenent hores a les meves ocupacions, i confio acabar aviat.

No em deixeu sense notícies. Ara recordo que m'havíeu parlat d'una carta que havíeu rebut —en relació a allò del “català usual”— d'un d'Amèrica, que no em va dir qui era; em va dir que me l'enviaríeu, però no l'he rebuda.¹

Sobretot digueu-me alguna cosa.

Una abraçada del vostre

Joan Sales

1. Probablement parla de la carta de Lluís Nicolau d'Olwer a Joan Coromines del 19-11-1958, publicada a l'*Epistolari Joan Coromines & Lluís Nicolau d'Olwer* (Barcelona, Fundació Pere Coromines, 2008).

En mar, 4 d'octubre de 1958

Sr. Joan Sales

Estimat amic:

Espero que, en efecte, la reunió de dimarts ens hagi estat útil a tots dos costats. Si més no, perquè ens haurà fet pensar.

En el que vau dir vós i els vostres dos col·legues hi vaig sentir moltes coses enraonades i àdhuc carregades de raó, segurament la major part. Està molt bé que defenseu les viudes... i donzelles, vull dir moltes altres coses d'aquesta mena, fins potser coses com *cuidar*. Que preferiu *puro* i *cigarret*, ben mirat és indiferent, i bé podeu tenir raó. Fins davant *tonto*, *barco* i qüestions d'aquest nivell em sento inclinat a la indulgència, ja que no a l'aprovació. Per aquest camí del lèxic i de la fraseologia es pot anar força enllà sense escandalitzar-me. I la vostra pressió, lluny de ser dolenta ens serà útil, si l'exerciu damunt l'Institut i sense precipitacions. Hi ha temps, creieu, i si no n'hi hagués, malaventurat, per allò que us deia En Nicolau, o diguem perquè no es canvia de cavalls al mig de la riuada.

Que en qüestió de gramàtica, o de sons i lletres, hi pot haver algun detall tan innocu, relativament, com aquests? No us ho negaré del tot, però a condició que no ho estengueu a res que tingui categoria de norma. Vós mateix us mostràveu conscient de la necessitat d'un major rigor en matèria gramatical que de lèxic quan em parlàveu de la vostra preferència per a l'ús dels noms propis amb article, perquè us permetien de prescindir de la *a* del complement directe.

Però creieu-me: deixeu córrer del tot la idea de canviar nor-

mes ortogràfiques ni gramaticals, i aquelles més que cap. Em sembla que us mostreu hipersensible a minúcies de pronunciació quan voldríeu abolir la *ll* i el *per a*. De debò us escriuïeu si sentiu un barceloní pronunciar *bèllic* amb *l* doble i *per a* com a dissíl·lab? Potser doncs serà millor que no ho faci. Però això us conduiria a escriure *pro* i no *però*; *aquet*; *estrem*; *custió*; *xixanta*; *lligeix*; *dons*; *abre*; *vui* i no *vull*; i fins i tot *rellotxe* i anàlegs, *pudó* i anàlegs... Distingireu entre prosa doctrinal i diàleg usant en aquest aquestes formes orals? Passem perquè ho feu en algun cas com *istiu*; però la major part trobarem que l'ús d'aquestes formes té un aire absurd en un text escrit de qualsevol mena, i tothom estarà d'acord que us mostreu massa sensible a detalls minúsculs en coses a què tothom ja s'ha acostumat. I no podreu impedir que el mallorquí que ha sentit dir *collegi* i *collocar* amb dues *l* als pares, avis i besavis, i el tarragoní que els ha sentit dir *vull*, es quedin amb la impressió que els parlu una llengua que ja no és ben bé la seva, és a dir que els parlu no en català, sinó en "barceloní"; i tindran aquesta impressió més fortament que els barcelonins quan veuen les altres formes, perquè ara nosaltres ja hi estem acostumats. Suposo que també bandejareu *jo* i *ja* per *io* i *ia* (o *ià!*); si no, no us hi poseu.

Per a és la forma viva a més de la meitat del territori lingüístic, o sigui a tot el territori occidental i valencià; alguns allí el mutilen en *pa*, però això no és general enlloc, i encara menys diuen *per* en aquelles regions. Amb astorament vaig sentir a un company vostre afirmar que l'ús de *per* amb aquest valor no pot donar mai lloc a equívocs; no devia ser aquesta la impressió d'un col·lega d'ell quan va escriure una frase així: "No tenia prou instrucció *com per ser* mestre" (recordeu alguna cosa d'això?), locució que no sols no és catalana sinó tampoc o a penes espanyola, i només hispanoamericana: "...instrucció *per a ser* mestre" hauria estat

perfecte, i en un cas així fins un barceloní s'hauria pogut permetre, per èmfasi, de pronunciar *per a* en dues síl·labes; per què no?

A la vostra novel·la —parlem de tot— em semblen bé gairebé tots els detalls lingüístics fora de la proscripció de *per a*; en tot cas jo no hi criticaria res de lèxic, o no ho criticaria severament, i àdhuc quan hi llegeixo *primorós* o *no està mal*, el context em recorda que esteu fent el retrat d'un ambient lingüístic impuríssim, i reconec que aneu molt menys enllà per aquest camí que un Narcís Oller. Raríssimament hi trobo algun tomb sintàctic o alguna torçada semàntica que em fan saltar: “en el *propi* Barcelona” (per què no *a Barcelona mateix?*), “un forat on arraulir-se, on oblidar...” (diem *per a arraulir-s'hi*, *per a oblidar-hi*, en aquesta llengua nostra tan poc amiga dels relatius, com ho és *on*, i que en canvi disposa del pronom demostratiu *hi*, que fa tanta falta al castellà). Però no hi ha cap obra humana on no es pugui trobar algun pèl o senyal si ho cerquem amb lupa!

Ara, el que no puc creure és que parleu de decisions lingüístiques adoptades o a adoptar unilateralment per part dels novel·listes. No devia entendre-us bé; i encara menys puc creure que hàgiu pres ja cap d'aquestes decisions, i en gramàtica menys que enlloc. Deixeu córrer, creieu-me, això d'arraconar *per a*, i no penseu més en la *ll*.

Estic d'acord que per a cada ambient lingüístic useu només el lèxic que li és propi. Però ho extremaríeu si presentàveu tots els barcelonins parlant aquest llenguatge depauperat de certs joves que no diuen mai expressions com *gaire*, *gens*, *sovint*, *glac*, *cal* etc. També són barcelonins al capdavant la gent d'altres famílies que no han deixat d'usar-ho, i Barcelona és plena de persones originàries de fora, per exemple de Camprodon, de Gandesa etc.: aquests segurament deixaran córrer, en assimilar-se a l'ambient barceloní els mots com *ací*, *gorit*, *llur*, *nafra*, que encara

belluguen en aquelles comarques però ja hi són cosa dels vells o dels muntanyencs, i està bé que vosaltres els exclogeu dels vostres diàlegs i fins, si voleu, del text, però no deixaran córrer aquells altres mots de què us parlava suara, estiguen-ne segur; i per què hauríeu d'introduir vosaltres una selecció a la inversa? Per molt realista que sigui l'escriptor, desenganyeu-vos: ni un Zola no feia parlar els seus personatges en un llenguatge tan vulgar, tan cru i tan pobre com el dels minaires de l'Artois, encara que algunes vegades s'hi acostés força, i en un grau més o menys lleuger també admetia alguna selecció o enriquiment de llenguatge en els diàlegs. Suposo que ni vosaltres mateixos ni ningú no us acusarà si en fer parlar aquells joves els feu dir *gaire, gens, cal* i semblants; ni si quan feu parlar un home de fora, encara que sigui jove, li deixeu dir *ací* o *nafrar*; us acusarien amb raó si els fèieu dir mots com *calb, vídua* o *vaixell* i feu bé de negar-vos-hi.

Em reca de no poder continuar. I encara que vaig escriure aquesta carta el dia 5 en el vapor no l'he pogut copiar fins avui, 21, a Xicago. Mantinguem el contacte epistolar durant la meva absència. No deixeu de repetir algunes vegades, sense esperar que jo torni, els contactes amb els meus dos col·legues de l'altre dia i fins altres membres de la Filològica, i no deixeu mai de convidar-hi En Riba, i àdhuc convoqueu tots aquells *per conducte* d'ell. Jo us agrairé profundament que insistiu perquè no es prenguin decisions d'importància abans de la meva tornada; crec que ningú (potser ni els mateixos Riba i Casacuberta) no ha reflexionat tant com jo en *certs aspectes* essencials d'aquests problemes.

Saludeu atentament els vostres companys de Club i maneueu el vostre devot amic

J. Coromines

p. s. Deixeu-me dir-vos que va causar-me una pena gran de no poder escoltar l'altre dia el vostre *Tirant lo Blanc a Grècia*: estava aclaparat i acaparat pels preparatius del viatge. A part d'aquests i de l'*Onomasticon* tinc encara el compromís d'escriure enguany, abans de tornar, una Gramàtica Històrica Catalana,¹ i entre altres coses havia de fer una tria entre *milers* de cèdules lingüístiques que em calia endur-me per aquesta raó. Estic segur que la crisi del nostre Teatre fóra menys greu si els empresaris no es mostressin tan mesquins i porucs amb obres com la vostra, o com *L'amor traïdor* del meu pare,² que segons va escriure Pous i Pagès, seria una obra de gran èxit si s'arribava a representar. Insistiu a escriure i representar obres teatrals. J. C.

1. Aquest projecte no reeixí.

2. *L'amor traïdor*, peça teatral de Pere Coromines, publicada en el volum *Putxinellis* (1927).